

ปาเรคห์ ภิกขุ. (2557). *คานธี : ความรู้ฉบับพกพา*. แปลโดยอลิสา สันตสมบัติ. กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิง เฮาส์. 232 หน้า.

เจตนัน ตันตวนิชขานนท์*

jade.ta@buu.ac.th

หนังสือที่น่าสนใจเล่มนี้เขียนโดยภิกขุ ปาเรคห์ (Bhikhu Parekh) ศาสตราจารย์ด้านทฤษฎีการเมืองแห่งมหาวิทยาลัยฮัลล์ (University of Hull) ซึ่งมีผลงานตีพิมพ์ที่สำคัญได้แก่ *Gandhi's Political Philosophy, Crisis and Change in Contemporary India, The Decolonization of Imagination, Critical Assessments of Jeremy Bentham* และ *Rethinking Multiculturalism* สำหรับหนังสือเล่มนี้ปรากฏครั้งแรกในชื่อ *Gandhi* จัดอยู่ในชุด Past Masters ของสำนักพิมพ์ Oxford University Press ซึ่งผู้เขียนได้ปรับเนื้อหาบางส่วน งานเขียนชิ้นนี้ถูกแปลเป็นภาษาไทยโดยอลิสา สันตสมบัติ ซึ่งสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวรรณคดีเปรียบเทียบจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันเป็นบรรณาธิการและนักแปลอิสระ

ในหนังสือเล่มนี้มีความหนา 232 หน้า ประกอบด้วย 7 บท ในที่นี้ผู้เขียนจะอธิบายเพียงภาพรวมเท่านั้น ดังที่จะได้อธิบายต่อไป

บทที่ 1 ชีวิตและงาน ในส่วนนี้ได้เล่าประวัติของคานธีตั้งแต่เกิด ผู้เขียนอธิบายว่าเขาเกิดท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางศาสนาที่ถูกผสมผสานความเชื่อ ต่อมาเขาสอบได้เนติบัณฑิตที่อังกฤษในปี ค.ศ.1891 หลังจากนั้นเขาตัดสินใจเดินทางไปเป็นทนายความที่แอฟริกาใต้ ในปี ค.ศ.1893 ผู้เขียนวิเคราะห์ว่า แอฟริกาใต้เป็นจุดเปลี่ยนในชีวิตของคานธี ที่นั่นเขาได้ฝึกฝนทักษะทางการเมืองและเรียนรู้บทเรียนบางอย่างที่เป็นประโยชน์ เพื่อนำกลับมาใช้ที่ประเทศอินเดียในเวลาต่อมา หลังจากกลับมาถึงประเทศบ้านเกิด คานธีเดินทางท่องเที่ยวไปทั่วประเทศเพื่อที่จะได้รู้จักประเทศที่ตนจากไปนานกว่าสองทศวรรษ ผู้เขียนวิเคราะห์ตอนนี่ว่า จากการสังเกตของระหว่งการเดินทางของคานธี ทำให้เขาได้ข้อสรุปสำคัญ 2 ประการ คือ 1. แม้การเรียกร้องเอกราชจะยังไม่ใช้วาระ แต่ก็มีการเรียกร้องให้มีสภาพผู้แทนราษฎรอย่างกว้างขวาง 2. เขาเชื่อว่าอินเดียอยู่ในสภาวะเสื่อมถอย ซึ่งเขาสังเกตเรื่องนี้ตั้งแต่อยู่ที่แอฟริกาใต้ คานธีเขียนไว้ในฮินดู สวราช (Hind Swaraj) ในงานชิ้นนี้ เขาได้วิเคราะห์เกี่ยวกับสถานการณ์ของ

* อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

อินเดียและทางออก ซึ่งเรียกว่าแผนงานสร้างสรรค์ (Constructive programme) ครอบคลุมส่วนต่างๆ ของชีวิตและส่วนอื่นๆ ที่น่าสนใจ เพราะเป็นคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ที่สำคัญ รวมถึงข้อเสนอในการสมานฉันท์ชาวฮินดูกับชาวมุสลิม การขจัดความเป็นจันดาล การห้ามเครื่องมือมีนเมา การใช้ผ้าขาวดี (ผ้าฝ้ายทอมือ) การพัฒนาอุตสาหกรรมหมู่บ้าน การศึกษาบนฐานงานฝีมือ โครงการนี้ยังรวมถึงความเท่าเทียมของสตรี สุขศึกษา การใช้ภาษาพื้นเมือง การใช้ภาษาประจำชาติร่วมกัน ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ การจัดตั้งองค์กรชาวนาและกรรมกร การรวมประชาชนกลุ่มต่างๆ เข้ามาอยู่ในชีวิตทางการเมืองและเศรษฐกิจกระแสหลัก วินัยของนักเรียน การช่วยเหลือคนโรคเรื้อนและขอทาน เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังเน้นเรื่องสัตยาเคราะห์ที่คานธีได้วางแผนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะแผนงานสร้างสรรค์ที่ได้กล่าวไป อันจะเป็นกุญแจสู่การปฏิรูปทางศีลธรรมและการประกาศเอกราชทางการเมืองของอินเดีย เป็นเวลาเกือบ 30 ปีที่เขามุ่งมั่นอุทิศพลังทั้งหมดเพื่อสองสิ่งนี้

สำหรับความเป็นผู้นำในการเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชนั้น เขาได้รับการยอมรับเป็นอย่างดีและความเป็นผู้นำที่ประสบความสำเร็จในปฏิบัติการสัตยาเคราะห์ ที่เมืองเขทาในปี ค.ศ.1917-1918 ตามลำดับ รวมถึงการนัดหยุดงานประท้วงของคณงานทอผ้าที่เมืองอาห์เมดาบาด ทำให้คานธีได้กลายมาเป็นผู้นำแห่งชาติ ผู้มีอิทธิพลภายในเวลา 4 ปีที่เขากลับอินเดีย ผู้เขียนได้วิเคราะห์ว่า ภาษาเชิงศีลธรรม บุคลิกภาพอันซับซ้อน วิสัยทัศน์อันแจ่มชัด การใช้สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แพร่หลาย กิริยามารยาท ความมั่นใจในตนเองอย่างมหาศาล และความมั่นใจในตนเองอย่างมหาศาล และความกล้าหาญที่จะลุกขึ้นต่อต้านผู้นำที่ดำรงอยู่ยาวนานและเป็นที่ยอมรับนั้น ทำให้เพื่อนร่วมชาติประทับใจในตัวของเขา

เนื่องจากคานธีเป็นผู้นำในการเคลื่อนไหวแบบไม่ให้ความร่วมมือ เขาจึงถูกจับกุมตัวมาพิจารณาคดีในเดือนมีนาคมปี ค.ศ.1992 เขาบ่อนทำลายการพิจารณาคดีตามนิสัยของเขา โดยปฏิเสธที่จะยึดตรรกะของรูปคดี เขาไม่จ้างทนายและเผชิญหน้ากับอัยการเพียงลำพัง อันเป็นสัญลักษณ์ของการที่ประชากรอินเดียหมดหนทาง เมื่ออยู่ต่อหน้ารัฐอาณานิคมตามระเบียบ เขาไม่ได้แก้ต่างให้ตัวเอง และไม่เพียงรับสารภาพ แต่ยังร้องขอให้ผู้พิพากษาพิจารณาข้อมูลต้องสงสัยที่ละลายไป จะเห็นได้ว่า เขาเปลี่ยนการพิจารณาคดีตัวเขาให้เป็นการพิจารณาคดี การปกครองของอาณานิคมไปในตัว ในส่วนนี้ผู้เขียนได้วิเคราะห์อย่างน่าสนใจว่า การเคลื่อนไหวแบบไม่ให้ความร่วมมือนี้เป็นคำเตือนต่อการปกครองอินเดียของอังกฤษ และทำให้เอกราชทางการเมืองเป็นเป้าหมายระดับชาติร่วมกันอย่างกว้างขวาง มันเปลี่ยนชาวอินเดียจำนวนมาก ดึงพวกเขาเข้าสู่ชีวิตทางการเมือง และในช่วงสองสามเดือนสุดท้ายของชีวิต คานธีต่อสู้อย่างกล้าหาญกับคลื่นความรุนแรงอันบ้าคลั่งที่จุดจุมพฏของอินเดียเป็นส่วนใหญ่ ในการต่อสู้กับความรุนแรง เขามีอาวุธเพียงอย่างเดียวที่เหลืออยู่นั่นคือชีวิต และวิธีหนึ่งเดียวที่จะใช้อาวุธนี้คือการสละชีวิตด้วยวิธีการอดอาหาร ซึ่งออกแบบมาเพื่อปลุกจิตสำนึกและขับเคลื่อนพลังงานทางศีลธรรมของเพื่อนร่วมชาติผู้หลงผิด อย่างไรก็ตาม เขาเริ่มการยาดราเพื่อสันติภาพสู่เมืองโนอาขาลีที่รัฐเบงกอล ซึ่งเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงระหว่างชาวฮินดูกับชาวมุสลิม โดย

เดินจากหมู่บ้านหนึ่งไปยังอีกหมู่บ้านหนึ่ง เพื่อไปฟังเรื่องราวความโหดร้ายทารุณของ
คนเหล่านั้น และปลอบประโลมผู้ที่เศร้าโศกและสูญเสีย แม้ในวันที่อินเดียได้รับเอกราชใน
วันที่ 15 สิงหาคม ค.ศ.1947 คานธีก็ไม่ได้ไปกรุงเดลีเพื่อร่วมเฉลิมฉลอง เขายังคงต่อสู้กับความ
รุนแรงทางออกไปหลายร้อยไมล์และไม่เห็นว่าจะมีเหตุอันใดให้เฉลิมฉลอง อย่างไรก็ตาม
ความรุนแรงก็ยังเกิดขึ้น คานธีรู้ว่าความรุนแรงกำลังคืบคลานเข้ามาประชิดตัว แต่เขาก็ยัง
ปฏิเสธไม่ขอรับความคุ้มครองใดๆ ในตอนนี้ผู้เขียนได้วิเคราะห์ว่า ความรุนแรงไม่เพียงหล่อเลี้ยง
เจตจำนงในการมีชีวิตของเขา แต่ยังสร้างแรงปรารถนาอันเป็นคุณที่จะตายด้วยความรุนแรง
โดยหวังว่าความตายของคานธี อาจช่วยให้สิ่งที่ทำไม่สำเร็จขณะมีชีวิตอยู่บรรลุผลสำเร็จได้
สุดท้ายเขาก็ถูกลอบสังหารโดยชาวฮินดูในวันที่ 30 มกราคม ค.ศ.1948

บทที่ 2 ความคิดทางศาสนา ผู้เขียนอธิบายว่า คานธีเป็นนักคิดทางศาสนาผู้ลึกซึ้ง เขา
ได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดู ศาสนาคริสต์ และศาสนาเชนมาอย่างลึกซึ้ง แต่แนวคิดทาง
ศาสนาของเขาก็ขัดแย้งกับศาสนาเหล่านั้นทั้งหมดและมีลักษณะเฉพาะตัว เห็นได้ชัดว่าความ
เชื่อในพระเจ้าเป็นรากฐานความคิดทางศาสนาของเขา อย่างไรก็ตามเนื่องจากคานธีคิดว่าคำว่า
“พระเจ้า” มีนัยถึงสัตว์หรือบุคคลหนึ่ง เขาจึงเลือกใช้คำ เช่น หลักการนิรันดร์ สำนักหรือปัญญา
สูงสุด พลังจักรวาล พลังจิตวิญญาณ หรือศักติ (Shakti) มากกว่า แต่ในบั้นปลายชีวิตเขาพอใจ
ที่จะพูดถึงสัตยา (Satya) เขามองว่าศาสนาแสดงถึงวิธีที่มนุษย์คิดและเชื่อมโยงกับพระเจ้า โดย
เชื่อว่าแก่นของศาสนาไม่ใช่เทววิทยา แต่เป็นศีลธรรม และศีลธรรมจะต้องไม่ถูกตัดสินโดยความ
สอดคล้องลงรอยเชิงปรัชญาและความละเอียดของระบบความเชื่อ

บทที่ 3 ธรรมชาติของมนุษย์ ทฤษฎีของคานธีว่าด้วยธรรมชาติมนุษย์เกี่ยวเนื่องอย่าง
ใกล้ชิดกับทัศนะของเขาต่อพระเจ้าและศาสนา ซึ่งมีความซับซ้อนและมีความคลุมเครืออยู่มาก
หากกล่าวโดยย่อ เขาอธิบายว่า คุณลักษณะของมนุษย์มีรากฐาน 3 ประการคือ 1. มนุษย์เป็น
ส่วนหนึ่งของจักรวาล 2. มนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกัน พัฒนาและล้มเหลวไปด้วยกัน
3. มนุษย์เป็นสัตว์ 4. มิติที่ประกอบสร้างขึ้นจากกาย จิต (มนัส) อาตมัน (Atman) และ สวभाव
(Swabhava) ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ทำให้ก่อรูปพื้นฐานของศีลธรรมขึ้นมา

บทที่ 4 สัตยาเคราะห์ สำหรับคานธี สัตยาเคราะห์หมายถึงการยืนกรานแบบอารยะ
หรือการต่อสู้แพ้งในการแสวงหาความจริง มุ่งเป้าไปที่การทะลวงกำแพงแห่งอคติ ความประสงค์
ร้าย การยึดหลักของตนอย่างหัวชนฝา การยึดว่าตนเป็นฝ่ายถูก และความเห็นแก่ตัว ทั้งมุ่งที่จะ
ยื่นมือออกไปกระตุ้นวิญญาณของฝ่ายตรงข้าม ไม่ว่ามนุษย์จะเสื่อมทรามเพียงใด มนุษย์ก็ยังมี
วิญญาณ ดังนั้นจึงมีความสามารถที่จะแบ่งปันความทุกข์กับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และยอมรับ
ความเป็นมนุษย์ร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนวิเคราะห์ว่าสัตยาเคราะห์ก็มีขีดจำกัดเช่นกัน

บทที่ 5 วิพากษ์ภาวะสมัยใหม่ คานธีมีข้อได้เปรียบตรงที่เขาเฝ้าสังเกตอารยธรรม
สมัยใหม่จากมุมมองทั้งแบบยุโรปและแบบที่ไม่ใช่ยุโรป แต่เขาค้นเคยและมีใจให้กับมุมมอง
แบบหลัง สำหรับคานธีทุกอารยธรรมได้รับแรงบันดาลใจและแรงกระตุ้นจากกรอบความคิดที่
แตกต่างกันเกี่ยวกับมนุษย์ ถ้ากรอบความคิดนั้นผิด มันจะทำลายอารยธรรมทั้งหมดและ

กลายเป็นพลังสู่ความชั่วร้าย เขามองว่าแม้อารยธรรมสมัยใหม่จะประสบความสำเร็จหลายอย่าง แต่ยังมีข้อบกพร่องดังหลักฐานที่ปรากฏ เช่น อารยธรรมสมัยใหม่นั้นก้าวร้าว เป็นจักรวรรดินิยม รุนแรง เอาเปรียบขูดรีด ทารุณโหดร้าย ค่านิยมค่านั้นเป็นเพราะอารยธรรมสมัยใหม่ทอดทิ้งวิญญาณให้อภิสิทธิ์แก่กาย เข้าใจธรรมชาติและข้อจำกัดของเหตุผลผิด ไม่ได้ซาบซึ้งสวาทของปัจเจกบุคคล

บทที่ 6 วิสัยทัศน์ต่อสังคมไร้ความรุนแรง วิสัยทัศน์ของคานธีเกี่ยวกับสังคมไร้ความรุนแรงเป็นผลมาจากความกังวลอันทรงพลังที่จะจัดวางมนุษย์ไว้ ณ ใจกลางชีวิตทางเศรษฐกิจและการเมือง และประกอบด้วยปัญญาญาณอันทรงคุณค่า การเน้นย้ำนัยทางศีลธรรมและวัฒนธรรมของระบบเศรษฐกิจ กระบวนการผลิตที่มีมนุษยธรรม การพัฒนาอย่างยั่งยืน ความสัมพันธ์ต่อธรรมชาติที่สมดุล สิทธิการจ้างงานที่มีรายได้ และการกระจายการผลิต ทั้งหมดนี้ล้วนได้รับการยอมรับอย่างดี อย่างไรก็ตามวิสัยทัศน์ของคานธีก็เผชิญข้อจำกัดหลายประการ

บทที่ 7 วิภาษวิจารณ์ แม้คานธีจะเสียชีวิตไปแล้วกว่า 5 ทศวรรษ แต่ความเห็นเกี่ยวกับความสำเร็จของเขาก็กังวลใจอยู่มาก ในหมู่ผู้วิจารณ์มองว่าคานธีเป็นปฏิปักษ์กับภาวะสมัยใหม่ โดยพื้นฐานแล้วคานธีเป็นนักปฏิบัติผู้มีคุณูปการสำคัญ อันได้แก่ การนำการต่อสู้เพื่อเอกราชของประเทศ ผู้วิจารณ์บางคนมองว่านี่เป็นมรดกที่ผสมปนเป พวกเขาเห็นว่าความคิดของคานธีซึ่งพื้นฐานแล้วมีลักษณะเป็นอนุรักษนิยม เครื่องศีลธรรม นิยมชนชั้นล่าง และฝักใฝ่สันติ ถ่วงพัฒนาการของการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบถอนรากถอนโคน เป็นโทษต่อผลประโยชน์ระยะยาวของคนชั้นกลาง สร้างภาระทางจิตใจให้แก่ชาวอินเดียด้วยความรู้สึกลึกซึ้งที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ขัดขวางการอุบัติขึ้นของรัฐที่เข้มแข็งและทรงอำนาจ ในขณะที่ผู้ชื่นชมคานธีมองแตกต่างไปอย่างสิ้นเชิง สำหรับพวกเขาแล้ว คานธีเป็นทั้งนักคิดและนักปฏิบัติ ซึ่งเป็นการผสมผสานที่หาได้ยาก นอกจากนั้น ในส่วนท้ายเล่มมีอภิธานศัพท์ที่มีรูปภาษาสันสกฤตและฮินดี พร้อมรูปภาษาไทย ความหมาย และภูมิหลังบรรณานุกรม พร้อมแนะนำหนังสืออ่านประกอบเพิ่มเติม

จากภาพรวมเนื้อหาทั้งหมดอาจกล่าวได้ว่าหนังสือ *คานธี : ความรู้ฉบับพกพา* ที่เขียนโดยภิกขุ ปาเรคห์ เป็นหนังสือที่ให้ภาพรวมของวิถีชีวิต ปรัชญา การทำงานของคานธี รวมทั้งความคิดทางศาสนา มุมมองของเขามีต่อธรรมชาติของมนุษย์ หลักการสัปปาเคราะห์ จุดที่น่าสนใจคือ ผู้เขียนได้อธิบายการวิพากษ์ภาวะสมัยใหม่ของคานธี วิสัยทัศน์ต่อสังคมไร้ความรุนแรง และการวิพากษ์แนวคิดของเขาอย่างเป็นกลาง โดยกล่าวถึงมุมมองของผู้ที่วิจารณ์และผู้ที่ยื่นชมแนวคิดของคานธีโดยตรงไปตรงมา อย่างไรก็ตาม ด้วยเนื้อหาของหนังสือเพียง 232 หน้า อาจเป็นข้อจำกัดบางประการในการทำความเข้าใจชีวิตและมุมมองของคานธีในเรื่องต่างๆ อย่างลึกซึ้ง ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงเป็นการจุดประกายความสนใจของผู้อ่านเพื่อให้เห็นภาพรวมของคานธี มหาบุรุษผู้สร้างแรงบันดาลใจที่ยิ่งใหญ่ต่อมนุษยชาติในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 อันจะเป็นแผนที่นำทางการต่อยอดไปอ่านหนังสือประกอบเพิ่มเติมตามที่ผู้เขียนได้ให้ไว้ในท้ายเล่ม